

Ημερίδα ΤΕ για την Αγορά εργασίας
27 Νοεμβρίου 2012

Κρίση, ανεργία και τα οικονομικά της οικογένειας

Αναζήτηση μακροχρόνιων τάσεων και
ανατροπών

Αντιγόνη Λυμπεράκη &
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πλάτων Τήνιος
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

1



Η μακροοικονομία, η κοινωνική πολιτική και οι αόρατοι παίκτες στις Οικονομίες σε μετάβαση

- Η κρίση επηρεάζει το **Κράτος** και οδηγεί αναγκαστικά στην δραστική του συρρίκνωση.
 - Οι κοινωνικές δαπάνες στο στόχαστρο.
 - **Άρα** η προσφορά κρατικής κοινωνικής προστασίας συρρικνώνεται καθώς η ζήτηση εκτινάσσεται.
- Αντίστοιχη ήταν η εξέλιξη που αντιμετωπίστηκε στην Ανατολική Ευρώπη με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού.
- **Όμως**, η κοινωνία άντεξε σε βαθμό αναντίστοιχο με τα μακροοικονομικά στοιχεία (Richard Rose 2011,σελ. 364):
 - *«Οι περισσότεροι άνθρωποι ανταπεξέρχονται στην κρίση καλύτερα από ότι οι κυβερνήσεις τους»*
- **Γιατί;** Κινητοποίησαν **άτυπα δίκτυα αλληλεγγύης** γύρω από την οικογένεια που συμπληρώνουν τα κενά. **Αόρατοι παίκτες.**
- Μπορεί να συμβαίνει το ίδιο στην Ελλάδα;
 - Το σύνδρομο του ξένου ανταποκριτή TV που ψάχνει εναγωνίως να βρεί εύληπτα σημάδια της κρίσης και δεν τα βρίσκει.
- Αναζήτηση των αόρατων παικτών πίσω από τα μακροοικονομικά μεγέθη.

Οικογένεια, το άτυπο κοινωνικό κράτος και η συγκυρία

- Η οικογένεια συμπληρώνει τις ελλείψεις του Κράτους.
 1. Καθορίζει *ποιος* εργάζεται (ορατός) και *ποιος* όχι (αόρατος παίκτης). (συμμετοχή στην εργασία).
 2. Ποιος περνά στην αγορά και ποια όχι. (υπηρεσίες φροντίδας απαραίτητες για την αναζήτηση εργασίας).
 3. Αποφασίζει την αποταμίευση και τη ρευστοποίηση περιουσίας. (κατοικία, λοιπά περιουσιακά στοιχεία).
 4. Είναι η βασική διανεμητική μηχανή μεταξύ γενεών.
 5. Χρηματοδοτείται συχνά από την οικογενειακή επιχείρηση (διασύνδεση με παραγωγή, φοροδιαφυγή).

Φύλο, Κύκλος Ζωής, Οικογενειακή επιχείρηση, Φροντίδα

Όμως η σχέση οικογένειας – κοινωνικού κράτους (Το «Υβριδικό Κοινωνικό Κράτος») είναι σε μετασχηματισμό

Για να εκτιμήσουμε πώς αντιδρά στην κρίση, ανατρέχουμε στην διαδικασία μετασχηματισμού:

Πώς ήταν, σε τι άλλαξε, πού είναι σήμερα.

Κρίσιμο σημείο η ελλιπής μεταρρύθμιση 1995-2007 αφήνει την οικογένεια εκτεθειμένη και θέτει σε αμφισβήτηση την ικανότητά της να ανταπεξέλθει.

Α' Πώς ήταν;

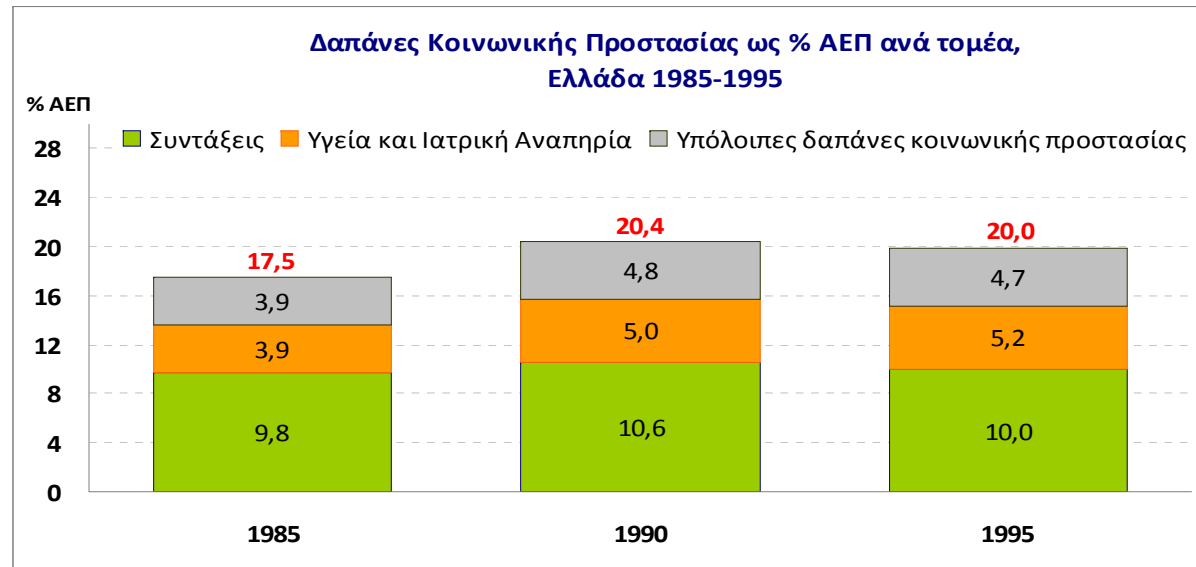
Οικογένεια και κράτος μέχρι τα μέσα του '90

Η κληρονομιά της Μεσογειακής οικογένειας

- **Μεσογειακή οικογένεια.** επιβίωση του μοντέλου: ο άνδρας εργάζεται και συνεισφέρει, ενώ η γυναίκα φροντίζει (male breadwinner model).
- Το **τυπικό Κοινωνικό Κράτος** ασχολείται πρωτίστως με τις συντάξεις. Όλα τα υπόλοιπα τα κάνει το «άτυπο κοινωνικό κράτος», ή αλλιώς η οικογένεια.
 - **Οικογενειακή επιχείρηση, η αγροτική εκμετάλλευση, η αντιπαροχή και η μη-αμειβόμενη εργασία των γυναικών** συνεισφέρουν τους αναγκαίους (χρηματικούς και ανθρώπινους) πόρους που λειτουργούν ως:
 - Ασφάλιση κατά της ανεργίας,
 - Παιδική φροντίδα
 - Μακροχρόνια φροντίδα
 - Κοινωνικός ιστός ασφάλειας (εγγύηση εισοδήματος)
 - Αλληλεγγύη των γενεών.....
- 4 Ενδείξεις για την λειτουργία του άτυπου κράτους:

A. Εδραίωση του άτυπου κοινωνικού κράτους στις υφιστάμενες δομές

Άσκηση 1.3 Το απaráλλακτο Επίσημο Κοινωνικό Κράτος για τις συντάξεις και το ανεπίσημο «άτυπο κοινωνικό κράτος», ή αλλιώς η οικογένεια για όλα τα υπόλοιπα.



A

Πηγές εισοδήματος για διαστήματα εκτός εργασίας

| SHARELIFE W3 | Υποστήριξη από σύζυγο / σύντροφο | Οικονομική υποστήριξη από οικογένεια / φίλους | Επιδόματα από το Κράτος |
|---------------|----------------------------------|---|-------------------------|
| ΕΛΛΑΔΑ | 56,4 | 45,6 | 5,8 |
| Γενικό σύνολο | 63,4 | 41,3 | 41,3 |

B

Πηγές εισοδήματος την περίοδο γέννησης των παιδιών

| SHARELIFE W3 | Μόνο από το κράτος | Από το κράτος και από τον σύντροφο | Μόνο από τον σύντροφο | Άλλο | Σύνολο |
|---------------|--------------------|------------------------------------|-----------------------|------|--------|
| ΕΛΛΑΔΑ | 1,1 | 6,2 | 84,8 | 7,9 | 100 |
| Γενικό σύνολο | 9,7 | 34,8 | 47,0 | 8,5 | 100 |

Μια παραγωγή προσαρμοσμένη στην κοινωνική προστασία...

- **Γ. Μέγεθος επιχειρήσεων- ελάχιστες αλλαγές 1958-88**

| Τάξη μεγέθους | 1958 | 1978 | 1988 |
|---------------|-------------|-------------|-------------|
| 0 έως 9 | 94,80% | 93,30% | 93,30% |
| 10 έως 49 | 4,50% | 5,50% | 5,70% |
| 50 έως 100 | 0,40% | 0,60% | 0,60% |
| άνω των 100 | 0,30% | 0,60% | 0,50% |
| Σύνολο | 100% | 100% | 100% |



Δ. Male breadwinner model – ΕΕΔ 1983-1993.

1. **Το χάσμα απασχόλησης Α/Γ** από το 1983 περίπου 40 ποσοστιαίες μονάδες) **Διπλάσιο** ποσοστό απασχόλησης των ανδρών από τις γυναίκες.
2. Πάνω από ένας στους τρεις άνδρες (34%) ήταν **αυτοπασχολούμενος** χωρίς προσωπικό. (17,1 % -- 16,4)
3. πάνω από μια στις τρεις γυναίκες ήταν **συμβοηθούν μέλος σε οικογενειακή επιχείρηση**. (35% -- 24,5%)

Β. Πώς έγινε πριν την κρίση;

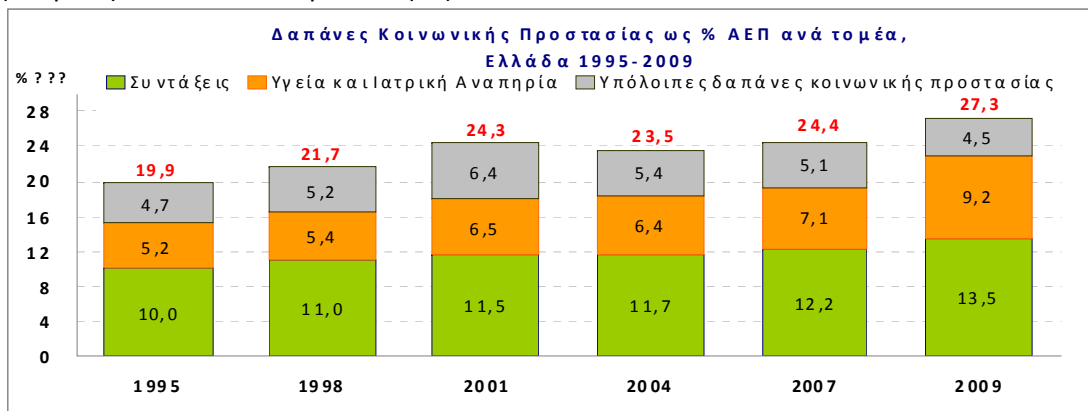
Εξελίξεις 1995-2007

Η εποχή της χαμένης ευκαιρίας πριν την κρίση: Αυταπάτες βιωσιμότητας

- Το επίσημο κοινωνικό κράτος γίνεται **αισθητά μεγαλύτερο** αλλά **ουσιαστικά παραμένει το ίδιο**.
 - (συντάξεις και νησίδες προνομίων).
- Ενταξη της παγκοσμιοποίησης και άνοιγμα αγοράς αμβλύνεται από φθηνό δανεισμό στο πλαίσιο του ευρώ.
- Η ουσιώδης διαφορά συνίσταται στην **παράλληλη ανάπτυξη μιας ιδιωτικής αγοράς παροχής υπηρεσιών φροντίδας**
 - (με προσφορά εργασίας μεταναστριών): τα νοικοκυριά αγοράζουν μέρος των κοινωνικών υπηρεσιών που καταναλώνουν,
 - περισσότερες γυναίκες εργάζονται με αμοιβή, ενώ η
 - οικογενειακή επιχείρηση έχει ολοκληρώσει την «απελευθέρωση» των συμβοηθούσων γυναικών της οικογένειας
 - (είτε για να πιάσουν δουλειά, είτε για να επιστρέψουν στο σπίτι να φροντίσουν κάποιον που έχει ανάγκη...
- Το πρόβλημα της **ανεργίας των νέων** εμφανίζεται για πρώτη φορά, παράλληλα με την ευελιξία στο περιθώριο σαν δίδυμο με την ανεργία των νέων και ως στόχος των ΚΠΣ...
- Οι προσπάθειες **εμπλουτισμού και μεταρρύθμισης του κοινωνικού κράτους** ναυαγούν στις συγκρούσεις γύρω από το ασφαλιστικό.

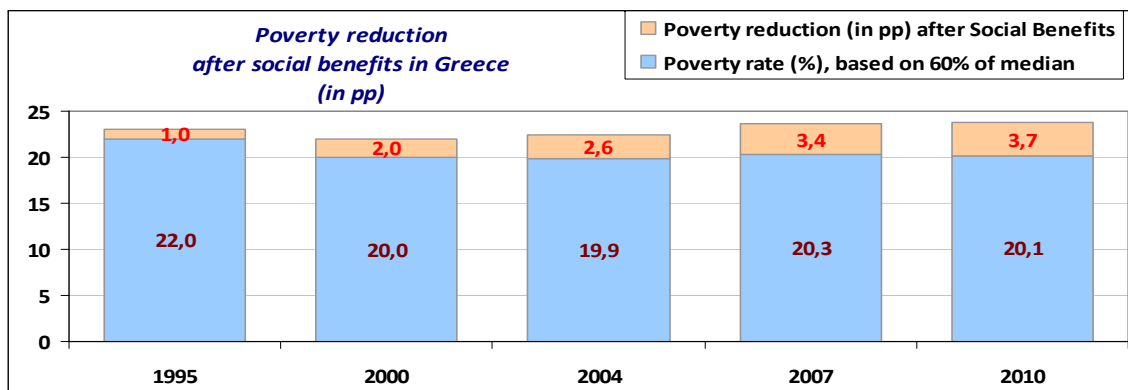
Χρήματα στην κοινωνική προστασία χωρίς μετασχηματισμό...

Άσκηση 2.1: Το επίσημο κοινωνικό κράτος αισθητά μεγαλύτερο αλλά ουσιαστικά το ίδιο (και με την ίδια αποτελεσματικότητα)



Το κοινωνικό κράτος μεγεθύνεται χωρίς δομικές αλλαγές

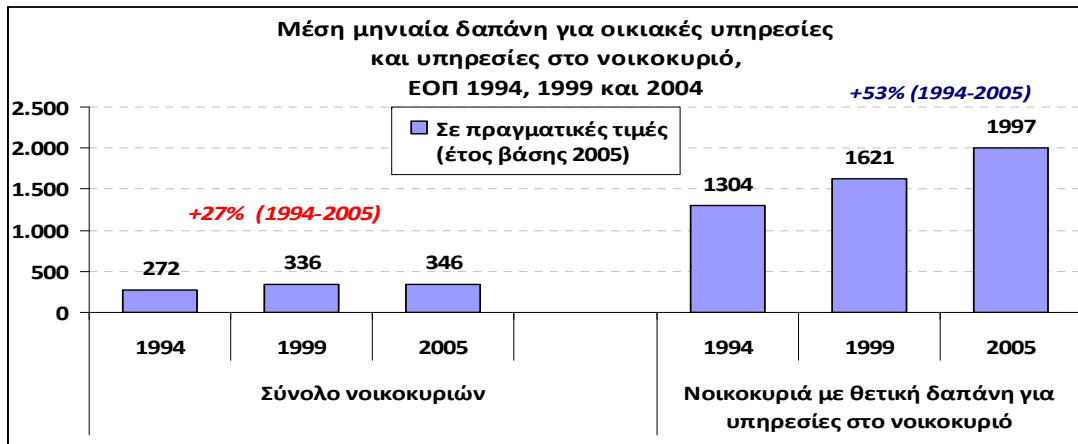
Η εποχή «της χαμένης ευκαιρίας», προσανατολισμού στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών –όταν είχε το χρόνο και το χρήμα να το κάνει.



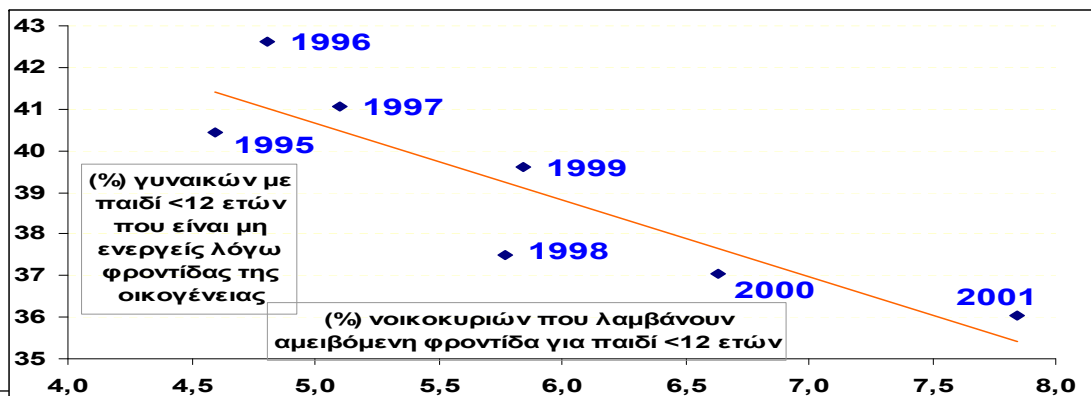
Αύξηση αποτελεσματικότητας πολύ λιγότερο από αναλογική

Γυναίκες και υπηρεσίες φροντίδας

Άσκηση 2.2: Η παράλληλη ανάπτυξη μιας ιδιωτικής αγοράς παροχής υπηρεσιών φροντίδας από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και έπειτα



Η προσωπική φροντίδα **εξευρίσκεται έξω από το σπίτι** – κυρίως από μια αναπτυσσόμενη (αναρχη και ποιοτικά αβέβαιη) αγορά υπηρεσιών, που επιτρέπει και την μεγαλύτερη **συμμετοχή γυναικών στην εργασία**. Κάποιες προσπάθειες του Κράτους (Βοήθεια στο Σπίτι) καλύπτουν μικρό τμήμα της ζήτησης με μικρό αποτέλεσμα.



Θεαματική αύξηση της πιθανότητας εργασίας μητέρων

| Εκτιμήσεις υποδείγματος probit της πιθανότητας συμμετοχής στην αγορά εργασίας | Εκτιμημένη πιθανότητα συμμετοχής (%) | | Μείωση της πιθανότητας συμμετοχής σε σχέση με τις γυναίκες χωρίς παιδιά | |
|---|--------------------------------------|------|---|------|
| | 1995 | 2001 | 1995 | 2001 |
| Έγγαμη γυναίκα, ηλικίας 30-44, με: | | | | |
| Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, χωρίς παιδί | 55,3 | 56,2 | - | - |
| ➔ Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με 1 παιδί έως 6 ετών | 40,2 | 51,8 | 15.1 | 4.4 |
| Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με 2 παιδιά έως 6 ετών | 38,8 | 49,7 | 16.5 | 6.5 |
| Τριτοβάθμια εκπαίδευση, χωρίς παιδί | 79.1 | 86,7 | - | - |
| ➔ Τριτοβάθμια εκπαίδευση, με 1 παιδί έως 6 ετών | 66,8 | 85,0 | 12.3 | 1.7 |
| Τριτοβάθμια εκπαίδευση, με 2 παιδιά έως 6 ετών | 65,1 | 83,9 | 14.0 | 2.8 |

Πηγή: ECHP 1995 και 2001

Από Probit συμμετοχής γυναικών στην αγορά εργασίας, 1995 και 2001
Είσοδος στην αγορά εργασίας κυρίως μεταξύ μητέρων με μικρά παιδιά.

Θεαματική αύξηση το 1995 σε 2001

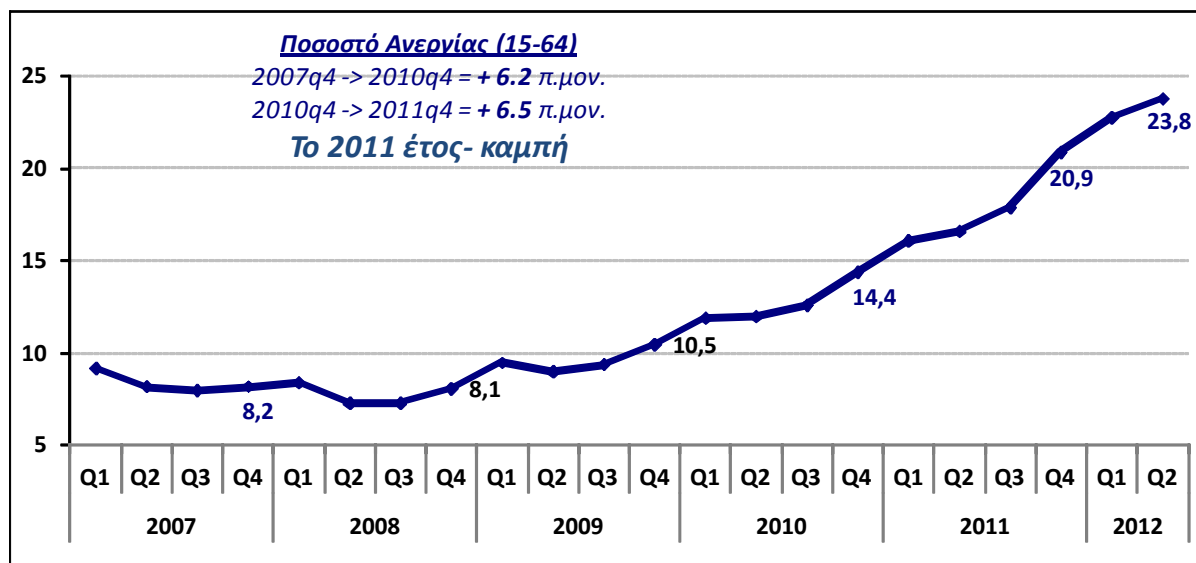
Γ. Τι *θα γίνει* με την κρίση;

Οι προσαρμογές της οικογένειας σε αμφίπλευρες πιέσεις.
Προκλήσεις και αρχικές ενδείξεις αντίδρασης.

Η μακροοικονομική εικόνα: Η οικογένεια εν μέσω ασφυκτικών πιέσεων

- **Ανάγκες** εκτοξεύονται –χάσματα κάλυψης
 - *Πραγματικοί Βραχυχρόνιοι* κίνδυνοι (που δημιουργεί η κρίση) πολλαπλάσιοι
 - Ανεργία, επισφαλής εργασία, Φροντίδα, ανάγκες οικογένειας, παιδική φροντίδα, Ανάγκη για κοινωνικό ιστό ασφάλειας.
 - **Συντάξεις** ως ‘ασφαλές αγκυροβόλιο’ εξασφαλίζουν προτεραιότητα από τα Ταμεία.
- **Απαιτήσεις** από πλευράς Κράτους/ επίσημης προστασίας
 - Το οικογενειακό διαθέσιμο εισόδημα συμπιέζεται από:
 - Φορολογία και έκτακτες εισφορές, κοινή ωφέλεια, περικοπές μισθών Δημοσίου και συντάξεων Ταμείων, φόροι στην περιουσία και ακίνητα.
 - Διατήρηση τιμών σε υψηλά επίπεδα (εισαγόμενος πληθωρισμός, ΦΠΑ)
 - Καθυστέρηση διαρθρωτικών αλλαγών επιβάλλει οριζόντιες μειώσεις.
 - Προσδοκίες για περαιτέρω μειώσεις/περικοπές στο μέλλον (αβεβαιότητα)
- **Δυνατότητες** περιορίζονται
 - Σωρευτική μείωση κατά κεφαλήν ΑΕΠ 17,5%. Ανεργία
 - Πιέσεις ρευστότητας στις μικρές επιχειρήσεις από περιορισμό δανεισμού. Ληξιπρόθεσμες οφειλές Δημοσίου.
 - Φόβοι απομείωσης αξίας αποθεμάτων (PSI, τιμές ακινήτων, δραχμοφοβία).
 - Αρνητικές καθαρές επενδύσεις απομειώνουν τις παραγωγικές ικανότητες
 - Κλείσιμο επιχειρήσεις κλπ.
 - Αποπληθωρισμός θίγει εισοδήματα από ενοίκια.

Η χρονική δομή της κρίσης: Απογείωση το 2011 και συνεχής επιδείνωση

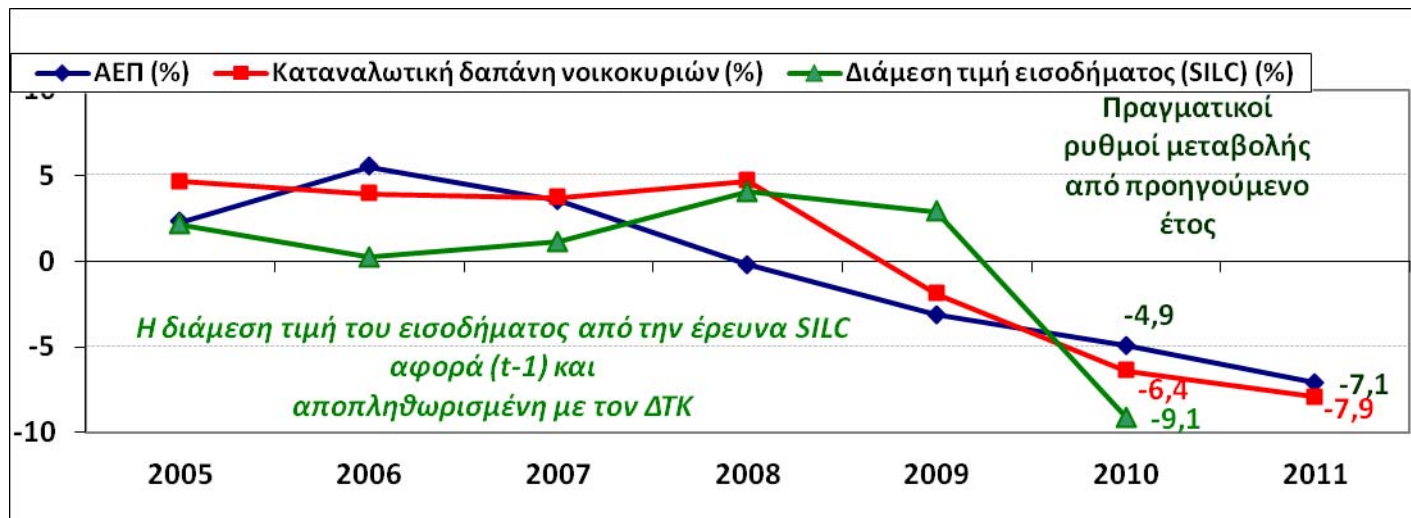


Ραγδαία επιδείνωση ανεργίας από το 2011

Η κρίση σε προγενέστερα στοιχεία εμφανίζεται ελεγχόμενη σε κάποιο βαθμό

Η κατανάλωση μειώνεται λιγότερο από το ΑΕΠ ως το 2009, το ακολουθεί μετά

Εισοδήματα SILC εμφανίζουν μεγάλη διόρθωση μετά το 2010.



Και όμως αντέχει... ακόμη (;)

- Ο κατάλογος πιέσεων θα μπορούσε να επεκταθεί.
 - Θεμελιώνει προσδοκίες εξαθλίωσης και διάλυσης του κοινωνικού ιστού. *Ήδη:*
 - Πολλές από τις 'ρηχές ανταπόκρισης για την κρίση' προεξοφλούν
 - (Αναζήτηση «homeless destitute people who speak English» για δελτία)
- **ΏΜΩΣ** (για να είμαστε ειλικρινείς) το θέμα δεν έχει κριθεί.
 - Υποκειμενική **Αίσθηση** ότι η καρτερία αντέχει
 - Αλλαγές στη ζωή λιγότερο δραματικές από απλή μακρο-ανάγνωση.
 - *Εντοπισμένη* δυσπραγία σε θύλακες δεν έχει γενικευτεί.
 - Βρίσκει **θεωρητική** υποστήριξη από:
 - Θεωρία αποταμίευσης – εξισορρόπηση κατανάλωσης (dissaving)
 - Οικονομικά της οικογένειας – άτυπη αλληλεγγύη – **εφεδρείες**
 - Ευελιξία και αναζήτηση νέων διεξόδων
- Ελλιπή και καθυστερημένα στοιχεία από μικρο- εικόνα
 - Αναζήτηση ενδείξεων από διαθέσιμες, παρακολούθηση εξελίξεων
 - Η **Ερευνα Εργατικού Δυναμικού** μόνη διαθέσιμη πηγή – Q2 2012

Πρώτη Ένδειξη: Εντείνεται η **αναζήτηση** εργασίας **από γυναίκες**

| Νοικοκυριό με 2 ενήλικες (ως 60 ετών) και 2 παιδιά <20 | Ποσοστό συμμετοχής | | | Αύξηση συμμετοχής από το 2007 | |
|--|--------------------|--------|--------|-------------------------------|--------|
| | 2007q4 | 2011q4 | 2012q2 | 2011q4 | 2012q2 |
| Κατάσταση απασχόλησης Άνδρα | 95,0 | 92,2 | 92,0 | -2,8 | -3,0 |
| Κατάσταση απασχόλησης Γυναίκας | 62,0 | 66,3 | 66,5 | 4,3 | 4,5 |
| με άνδρα σε απασχόληση | 64,0 | 69,8 | 68,7 | 5,8 | 4,7 |
| με άνδρα σε ανεργία | 66,2 | 65,5 | 72,9 | -0,7 | 6,7 |
| με άνδρα μη ενεργό | 46,3 | 52,7 | 56,5 | 6,4 | 10,2 |

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Όταν χτυπήσει η ανεργία την οικογένεια οι γυναίκες **αναζητούν** εργασία – οι άνδρες αποθαρρύνονται. (added Worker effect).

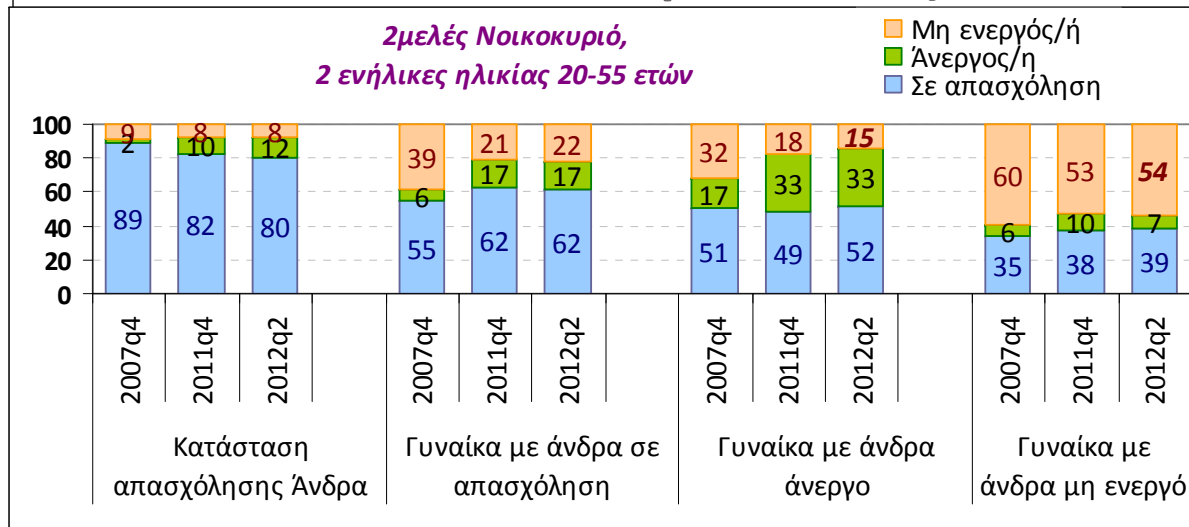
(Όμως ως τώρα αναζητούν με περιορισμένη επιτυχία).

Είναι ένας **ουσιαστικός εξισορροπητικός μηχανισμός αντίδρασης**, ο οποίος διορθώνει τις επιπτώσεις της κρίσης ανακατανέμοντας ρόλους και θέσεις εργασίας.

Συναντάται και στην Ιταλία, Ισπανία – αντίδραση οικογένειας.

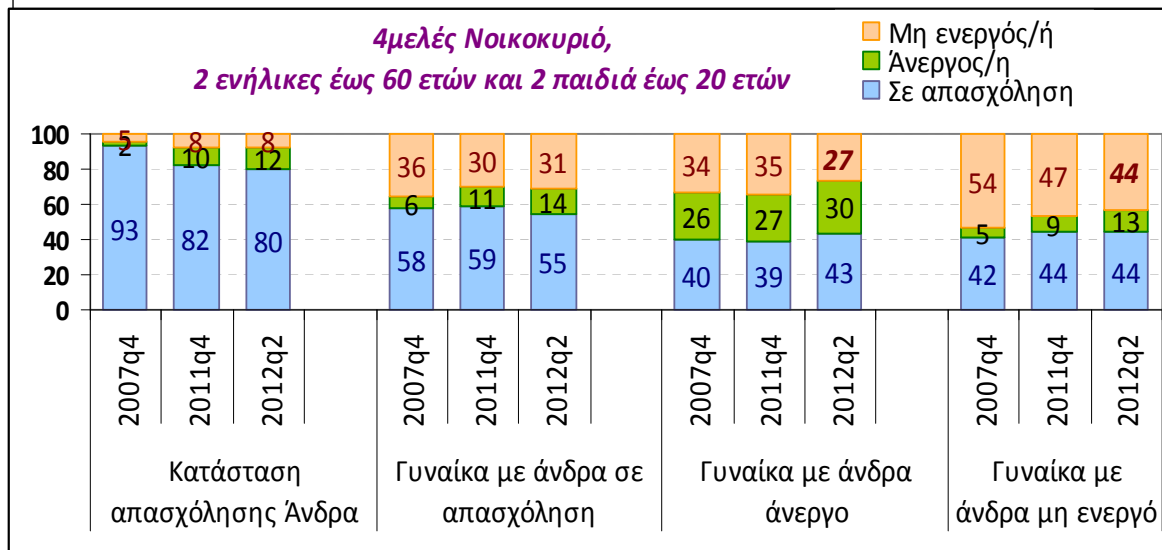
Η λειτουργία του διευκολύνεται από πιο ευέλικτη λειτουργία της αγοράς εργασίας. (η πλευρά της ζήτησης εργασίας)

Σχέση προστιθέμενων εργαζόμενων και τύπου οικογένειας



Όσα περισσότερα παιδιά - τόσο ασθενέστερη είναι η αντίδραση (αν και πάντα υπαρκτή - ιδίως αν ο άνδρας είναι άνεργος.)

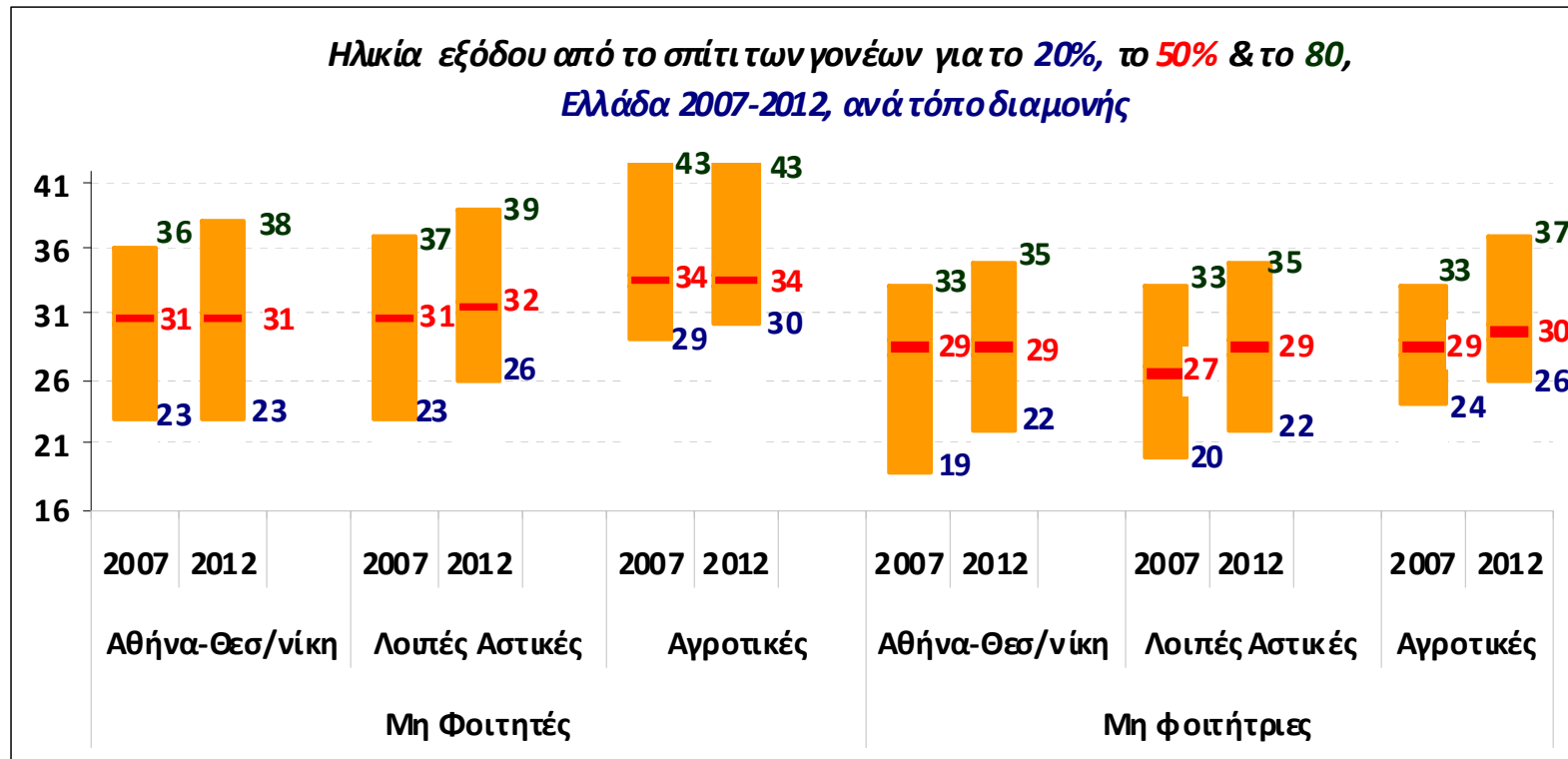
0 παιδιά 32 --- 15
 2 παιδιά 34 -- 27,
 Αλλά:
 >2 19 29



Ένδειξη ότι υπάρχουν προβλήματα στην παιδική φροντίδα - που εμποδίζει την αναζήτηση εργασίας.

Δεύτερη ένδειξη: Καθυστέρηση εξόδου από το σπίτι των γονέων

Διάγραμμα : Ηλικία εξόδου από το σπίτι των γονέων, ανά φύλο και τόπο διαμονής, Ελλάδα 2007-2012



Πηγή: ΕΕΔ 2007q4 και 2012q2, εκτιμήσεις των συγγραφέων.

Ενδείξεις καθυστέρησης και αλλαγής κατανομής. Γυναίκες μεγαλύτερη επίπτωση. Μεγαλύτερες αλλαγές στους 'βραδυπορούντες'. Ενδείξεις μικρότερης γεωγραφικής κινητικότητας. (Στο σύνολο χώρας διάμεσο ανεβαίνει)

| Ατομα 18-39 ετών Εκτός φοιτητών | 2007 | | | 2012 | | |
|--|----------------------------------|------------------|------------------|-----------------------------------|------------------|------------------|
| | Ελλάδα | Σύνολο | Άνδρες | Γυναίκες | Σύνολο | Άνδρες |
| Ηλικία (σε έτη) | 0,0822** | 0,0355* | 0,1027** | 0,0952** | 0,0588** | 0,1089** |
| Ηλικία (έτη ²) | -0,0004* | 0,0002 | -0,0008 | -0,0007** | -0,0002 | -0,0009** |
| Φύλο: Γυναίκα | 0,1698** | <i>n.a</i> | <i>n.a</i> | 0,1658** | <i>n.a</i> | <i>n.a</i> |
| Κατάσταση απασχόλησης | | | | | | |
| Αυτοαπ/μενος | 0,0223 | 0,0150 | 0,0424* | 0,0077 | -0,0302 | 0,0619* |
| Δημ. Υπάλληλος | 0,0655** | 0,0966** | 0,0305 | 0,1019** | 0,0812** | 0,1170** |
| Ιδιωτικός: Πλήρης | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>F</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> |
| Ιδιωτικός: Μερική | 0,3327** | <i>n.a</i> | 0,2625** | 0,0114 | -0,0363 | 0,0548 |
| Μακροχρόνια Άνεργος/η | -0,2305** | -0,3392** | -0,1428** | -0,2249** | -0,2652** | -0,1627** |
| Άνεργος <12 μήνες | -0,1426** | -0,2018** | -0,1428** | -0,0950** | -0,1375** | -0,0411 |
| Συμβοηθούν μέλος | -0,1287** | -0,3821** | 0,0908** | -0,1880** | -0,3794** | 0,0031 |
| Μη ενεργός/η λόγω αναπηρίας | -0,4857** | -0,3949** | 0,5542** | -0,4367** | -0,3966** | 0,4402** |
| Άλλη μη ενεργή κατάσταση | 0,2555** | -0,2439** | 0,2771** | 0,2075** | -0,1061* | 0,2475** |
| Εκπαίδευση | | | | | | |
| Α'θμια εκπαίδευση | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> |
| Β'θμια εκπαίδευση | -0,0852** | -0,1205** | -0,0214 | -0,0922* | -0,0907** | -0,0897** |
| Γ'θμια εκπαίδευση | -0,1712** | -0,1616** | -0,1106** | -0,1965** | -0,1271** | -0,2420** |
| Τόπος διαμονής | | | | | | |
| Αθήνα | 0,1800** | 0,2419** | 0,1074** | 0,1944** | 0,2374** | 0,1474** |
| Οεσσαλονίκη | 0,1954** | 0,2801** | 0,1143** | 0,2273** | 0,2556** | 0,1935** |
| Λοιπές αστικές | 0,1836** | 0,2141** | 0,1463** | 0,1891** | 0,1917** | 0,1810** |
| Αγροτικές | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> | <i>f</i> |
| Επίδραση κρίσης | | | | | | |
| (%) Απασχόλησης ως προς το σύνολο των ατόμων 19-39 στην περιφέρεια | -0,0027 | -0,0021 | -0,0024 | 0,0032** | 0,0052** | 0,0012 |
| # παρατηρήσεων | 15535 | 7839 | 7696 | 12392 | 6225 | 6167 |
| Pseudo R ² | 0.259 | 0.243 | 0.281 | 0,248 | 0,225 | 0,275 |
| Chow test** | χ ² -293.9 P-0.000 | | | χ ² - 141.6 P-0.000 | | |

Πίνακας 1: Η οριακή επίδραση (marginal & impact effect) των ερμηνευτικών μεταβλητών της πιθανότητας να διαμένει ένα άτομο ηλικίας 18-39 ετών χωριστά από τους γονείς

Πολυμεταβλητή ανάλυση Probit ανεξάρτητης διαβίωσης από γονείς – Στοιχεία ΕΕΔ 2007 και 2012

{Ανυπαρξία πληροφοριών για:

Εισόδημα γονέων
Κατοικία

Οικογενειακή κατάσταση
συνώνυμη με αποχώρηση}

Δεύτερη Ένδειξη: Πολυμεταβλητή ανάλυση της εξόδου από την οικ. εστία

ΕΥΡΗΜΑΤΑ PROBIT ΓΙΑ ΈΞΟΔΟ ΑΠΌ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

- Διαφορές μεταξύ δύο φύλων. Αλλαγή 2007-12 περισσότερο σε γυναίκες.
- **Ανδρες:**
 - Πιο στενή και γραμμική σχέση με ηλικία
 - Μακροχρόνια ανεργίας λειτουργεί καταλυτικά για την παραμονή
 - Πρόσφατε επεισόδιο (<μήνες) επενεργούν λιγότερο – πρόσφατη εκδήλωση ανεργίας;
 - Ανάπηροι το ίδιο. Άλλοι μη ενεργοί (κυρίως εποχιακοί;) ↓
 - Εκπαίδευση καθυστερεί αλλά λιγότερο)
 - % απασχόλησης στην περιφέρεια γίνεται σημαντικό και αυξάνει ανεξαρτησία – ένδειξη κρίσης;
- **Γυναίκες**
 - Δεν αλλάζει σχέση ηλικίας αλλά πιο σαφής μη γραμμικότητα (καθυστέρηση αποχώρησης σε μεγαλύτερες ηλικίες).
 - Δημ. Υπάλληλος – αυξάνει ανεξαρτησία (σταθερότητα εργασίας)
 - Μερική απασχόληση/ Συμβοηθούν – εξαφανίζεται (βοηθά σύζυγο;)
 - Μόνο μακροχρόνια ανεργία κρατά στο σπίτι (πρόσφατη δεν έχει επενεργήσει ακόμη)
 - Άλλη μη ενεργός – νοικοκυρά
 - Τριτοβάθμια – μεγάλη και αυξανόμενη καθυστέρηση μετά το πτυχίο
 - Ανα τόπο διαμονής (παραμονή σε αγροτικές περιοχές+ καθυστέρηση εκεί)
 - % απασχόλησης στην περιφέρεια αλλάζει πρόσημο αλλά δεν είναι σημαντικό.

Με ποιους συγκατοικούν οι άνεργοι; Από τίνος εισοδήματα συντηρούνται;

| | | Μόνο με εργαζόμενο | Με Εργαζόμενο και Συνταξιούχο | Μόνο με Συνταξιούχο | Ούτε με εργαζόμενο ούτε με συνταξιούχο | Σύνολο |
|--------|--------|-----------------------|--|------------------------|---|--------|
| Σύνολο | 2007q4 | 2,7 | 72,8 | 2,6 | 21,9 | 100 |
| | 2011q4 | 12,4 | 49,1 | 18,4 | 20,2 | 100 |
| 20-24 | 2007q4 | 4,7 | 80,1 | 2,6 | 12,7 | 100 |
| | 2011q4 | 15,4 | 62,8 | 10,7 | 11,1 | 100 |
| 25-29 | 2007q4 | 2,9 | 76,2 | 3 | 17,9 | 100 |
| | 2011q4 | 17,2 | 48,4 | 21,9 | 12,6 | 100 |
| 30-34 | 2007q4 | 1,4 | 65,5 | 3,7 | 29,4 | 100 |
| | 2011q4 | 17,3 | 41,2 | 22,7 | 18,7 | 100 |
| 35-39 | 2007q4 | 2,2 | 65,4 | 1,7 | 30,7 | 100 |
| | 2011q4 | 5,9 | 46,3 | 23,2 | 24,7 | 100 |
| 40-44 | 2007q4 | 1,5 | 71,7 | 2,4 | 24,5 | 100 |
| | 2011q4 | 6,4 | 43,4 | 17,1 | 33,2 | 100 |
| 45-49 | 2007q4 | 2,3 | 71,6 | 1,4 | 24,7 | 100 |
| | 2011q4 | 4,5 | 52,9 | 10 | 32,6 | 100 |

Άνεργοι 20-49
ετών που
διαμένουν σε
νοικοκυριό με
>2 ενήλικα
μέλη

;;;

Με ποιον συγκατοικούν άνεργοι διαφορετικών ηλικιών;
Από το 2007 πολύ μεγαλύτερο ρόλο παίζουν οι συνταξιούχοι!!
ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΥΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΤΥΠΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Δ. Πώς προχωράμε;

Ερευνητικές προτεραιότητες και κατευθύνσεις

Πώς θα απαντηθεί το ερώτημα; Προβλήματα και απαιτήσεις από τα **στοιχεία**

- Το πιο κρίσιμο ερώτημα για την Ελληνική κρίση – η χρεωκοπία της ελληνικής οικογένειας - **παραμένει αναπάντητο.**

Πρωτίστως λόγω ανεπάρκειας και ακαταλληλότητας στοιχείων.

- 1. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού** υπάρχει. Ελλείψεις πληροφοριών
 - Αλλά για τα οικονομικά της οικογένειας απαραίτητο η πληροφόρηση για την χρήση του χρόνου (time use surveys).
- 2. Το SHARE** (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe) θα μπορούσε να διαφωτίσει (διεπιστημονικά στοιχεία, υγεία, φροντίδα) + πάνελ από το 2004
 - Όμως η Ελλάδα δεν συμμετείχε στο 4^ο κύμα 2011, πιθανώς θα συμμετάσχει στο 5^ο κύμα 2013.
- 3. SILC** που θα καλύψει την περίοδο κρίσης αυτό που αναφέρεται στο 2011 (συλλογή στοιχείων το 2012) – διαθέσιμο περί το 2014.
- 4. «Πρόγραμμα Αριστεία»** για το Άτυπο κοινωνικό κράτος είναι να αρχίσει εντός του 2012
 - Πρόβλεψη για επιτόπια έρευνα σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις + επεξεργασία άλλων δευτερογενών στοιχείων

Το κοινωνικό κράτος (τυπικό και άτυπο) και η κρίση: στήριγμα ή βαρίδι;

- **Ιρλανδία** – Εφάρμοσε εμπροσθοβαρές πρόγραμμα για να βγει από Μνημόνιο,
 - Περίοδος ανάπτυξης συνοδεύτηκε με διεύρυνση κοινωνικών δαπανών, αλλά οικοδομήθηκε κοινωνικός ιστός ασφάλειας
 - Ουσιαστικός ρόλος κοινωνικής πολιτικής στην ταχύτητα εφαρμογής.
- **Ελλάδα** - Δαπάνες 1995-2007 χωρίς αλλαγή ουσίας
 - Κοινωνικό κράτος τμήμα του προβλήματος, όχι της λύσης.
 - Γιατί; Διότι το κοινωνικό κράτος είναι προσχηματικό.
 - Παραδοσιακές δομές μοιράζουν σε παραδοσιακούς πελάτες
 - Υπολόγισαν ότι το άτυπο κοινωνικό κράτος θα τα καταφέρει όπως και πριν – χωρίς ιδιαίτερη στήριξη
 - Προβλήματα οριζόντιας δικαιοσύνης περιορίζουν την αποτελεσματικότητα κοινωνικών δαπανών (≠ IRL).
- Αρα απαιτείται και αναστοχασμός των σχέσεων οικογένειας – κοινωνικής πολιτικής στο πλαίσιο του πώς λειτουργεί ένα υβριδικό κοινωνικό κράτος.

Κράτος, οικογένεια κοινωνική πολιτική

Αν θεωρήσουμε ότι το Κράτος έχει την αποκλειστική ευθύνη για την κοινωνική προστασία, κινδυνεύουμε να παραβλέψουμε τους άτυπους παρόχους. Για να κατανοήσουμε την θετική ή αρνητική σχέση ανάμεσα στην τυπική και στην άτυπη κοινωνική προστασία απαιτείται περισσότερη μελέτη ” . Soc. Prot for social Justice, IDS 2011

- I. Τα οικονομικά της οικογένειας– ‘Η ζήτηση για κοινωνική προστασία’**
 - Η οικογένεια θεωρεί παροχές ως δεδομένους και αναπληρώνει κενά
 - Ελλάδα – πολλά κενά λόγω πελατειακού κράτους.
- II. Διακυβέρνηση – Συνθήκες προσφοράς**
 - Το Κράτος ως ενορχηστρωτής σχέσεων και δικτύων
 - ΕΛ- Ενδιάμεσος χώρος μεταξύ Κράτους και οικογένειας σχεδόν άδειος
- III. Χρηματοδότηση– Τα συστήματα ανταγωνίζονται εξ αιτίας των συνθηκών χρηματοδότησης. Φορολογική συμμόρφωση κρίσιμο μέγεθος.**
 - Αν μικρές επιχειρήσεις φορολογούνται και απέδιδαν εισφορές, τότε τα δύο τμήματα τυπικό και άτυπο συνεργάζονται
 - Το άτυπο κράτος συντηρείται από ομόκεντρα σύστημα ‘αποθεμάτων αλληλεγγύης’ που θυμίζει τις γραμμές άμυνας ρευστότητας μιας επιχείρησης.

Ανάγκη αναστοχασμού κοινωνικού κράτους μετά τα Μνημόνια

- Το κοινωνικό κράτος ξόδευε πολλά και ήλπιζε μερικά να κατέληγαν και στην οικογένεια για την υποβοήθηση του άτυπου κοινωνικού έργου.
 - *'trickle down'* social policy.
- Ο ρόλος αυτός δεν είναι εφικτός μετά το Μνημόνιο:
 - *Ποσοτικά*: Οι δαπάνες πρέπει να είναι λιγότερες
 - *Ποιοτικά*: Το κοιν. Κράτος δεν ξοδεύει εκεί που πρέπει, δεν στηρίζει αυτούς που πρέπει.
 - Διαγενεακή δικαιοσύνη, ανεργία και νέοι
- **Αναπροσανατολισμός απαραίτητος.**
 - Μεγαλύτερη εστίαση στις ανάγκες
 - Κάλυψη διαφορετικών αναγκών
- Συνειδητή έμφαση στην υποβοήθηση και ενθάρρυνση εντοπισμού και κάλυψης αναγκών από μη κρατικές δομές.
 - **Κράτος που ενθαρρύνει και ενδυναμώνει.**
- **Ρόλος καταλύτη στην εμπέδωση και ανάκτηση εμπιστοσύνης**